

Д. І. Морозюк,
магістр, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОЦІНКА ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

D. Moroziuk,
magister, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

MODERN METHODS OF MANAGEMENT OF WORKING CAPITAL AND EVALUATION OF THEIR EFFECTIVENESS

У статті проведено дослідження щодо впливу політики управління оборотним капіталом на ефективність його використання. Здійснено розрахунок показників ефективності використання оборотного капіталу підприємств України, визначено ефект оптимізації оборотного капіталу. Також досліджено основні методи управління, розглянуто та проаналізовано механізм оптимізації, його ефективність для господарської діяльності підприємств. Запропоновано заходи для підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

The article studies on the impact of policies on working capital management efficiency of its use. Done calculation of efficiency of working capital enterprises in Ukraine, the effect of optimization of working capital. Also, The basic management, reviewed and analyzed the mechanism optimization, its effectiveness for business enterprises. The measures to improve the efficiency of working capital.

Ключові слова: оборотний капітал, методи управління, ефективність, оптимізація, нормування, метод-ABC, метод коефіцієнтів.

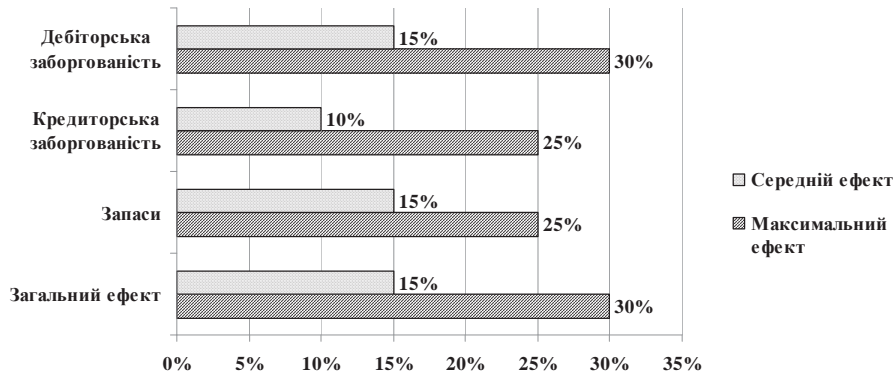
Key words: working capital, methods of management, efficiency, optimization, normalization, ABC-method, the method of coefficients.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах трансформації і посилення структурних зрушень в економіці України в процесі переходу всіх суб'єктів господарювання на якісно нові принципи побудови операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, з урахуванням основоположних засад ринкової економіки, все більшої актуальності набуває необхідність використання раціонального і зваженого підходу до формування кожним підприємством політики управління оборотними активами та їх фінансуванням, з метою забезпечення нормальної та ефективної господарської діяльності. Особливого значення набувають проблеми створення таких механізмів управління оборотними активами підприємств, які б відповідали ринковим умовам господарювання та забезпечували достатній рівень платоспроможності, ліквідності та прибутковості.

У сучасних умовах для більшості вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ їхнього економічного розвитку стала гостра нестача необхідного обсягу оборотних активів, що істотно позначається на ефективності їхнього господарювання. Разом із цим, низька забезпеченість виробничих підприємств оборотними активами супроводжується низьким рівнем їх використання. Тому одним із найактуальніших завдань у напрямі забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств є суттєве вдосконалення політики управління оборотними активами.

Актуальність проблеми управління активами зумовлена необхідністю підвищення ефективності виробничої діяльності підприємств шляхом вдосконалення управління їхнім майном. На ефективність управління активами суттєво впливає своєчасне проведення його аналізу, правильна оцінка і прогнозування, результати яких

Рис. 1. Ресурси, вивільнені в результаті оптимізації оборотного капіталу (% від первинного обсягу), ефект оптимізації оборотного капіталу

Джерело: [4].

прямо пропорційно залежать від методики проведення аналізу і оцінки показників управління активами підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тематиці управління оборотним капіталом підприємств присвячено багато наукових досліджень таких вчених-економістів як Бондаренко О.С., Душило А.А., Кузнєцова М.С., Рудницька О.М., Скорочкин А., Чубка О.М., Фесюк І.В. І все ж, зважаючи на велику кількість досліджень, у даних умовах господарювання є сенс продовжувати досліджувати дане питання та здійснювати пошук вирішення пов'язаних з ним проблем.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета роботи полягає в здійсненні економіко-теоретичного аналізу сутності політики та методів управління оборотними активами підприємств України, виявленні внутрішніх резервів підвищення ефективності цього процесу та розробці пропозицій щодо оптимізації формування оборотних активів підприємства та поліпшення їх використання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оборотний капітал — це "кровоносна система" будь-якого підприємства. Якщо його не вистачає, то підприємству доводиться брати у позику, і не завжди на вигідних умовах, а це знижує фінансову стійкість бізнесу і призводить до зниження прибутку підприємства [5, с. 40—44].

На сьогодні дане питання особливо актуальне. До кризи, в роки бурхливого розвитку економіки, кожна компанія, прагнучи завоювати якомога більшу частку ринку, ставила за головну ціль — просування нових продуктів. А ось підвищенню ефективності бізнесу за рахунок внутрішніх резервів приділялося мінімум уваги.

Між цим, оборотний капітал, наповнений у роки росту, сьогодні може стати одним із найважливіших джерел, які будуть забезпечувати фінансові операції. Оптимізація оборотного капіталу дозволяє вивільнити 15—30% від його початкового об'єму. Ще 10—15% грошових коштів дасть централізація управління фінансовими ресурсами (рис. 1).

Так для успішного виконання завдання оптимізації, необхідно вирішити три головних питання:

Скільки заморожених в операційному циклі грошових коштів можна вивільнити, не знижуючи ефективності і не скорочуючи обсягу операцій?

Які оптимальні показники оборотності запасів, дебіторської і кредиторської заборгованості та як їх досягнути?

Яка реальна потреба компанії в грошових коштах і які інструменти управління допоможуть зменшити цю потребу?

Іншими словами, необхідно розібратися, що робити (визначити характер необхідних змін) і як це виконати (знайти спосіб, що дозволить ефективно реалізувати прийняті рішення).

Класичний механізм оптимізації оборотного капіталу і підвищення ліквідності передбачає такі заходи:

- покращення положення з кредиторською та дебіторською заборгованістю: по-перше, усунення ситуації, яка призводить до несвоєчасної оплати рахунків; по-друге, порівняння умов сплати компанії із середніми або найкращими на ринку, спроба перегляду домовленостей з контрагентами; по-третє, максимальна автоматизація операцій;

- короткострокове планування руху грошових коштів по окремих підприємствах-контрагентах та по компанії в цілому;

- нормування та скорочення запасів, запуск механізмів управління і контролю — забезпечення підтримки запасів на оптимальному рівні;

- впровадження ефективних механізмів управління оборотним капіталом і контроль його стану для підтримки необхідного рівня фінансових ресурсів, задіяних в операційному циклі.

Розробка алгоритмів для вирішення таких задач є трудомістким процесом. Але більшість ускладнень, як показує практика, пов'язані не з розробкою подібних механізмів, а з їх реалізацією на підприємстві. Адже вимагається не просто забезпечити швидкий результат, зменшивши чи збільшивши оборотний капітал до певного рівня, також досягнути стійкого довгострокового ефекту. Для цього потрібно створити добре налагоджену організаційну структуру з чітко розподіленими обов'язками та відповідальністю працівників.

Таблиця 1. Програма управління окремими структурними елементами оборотного капіталу підприємства

Область	Основні проблеми	Необхідні заходи
Управління запасами та матеріалами	Надлишковий рівень запасів. Значні затрати на зберігання. Завищена вартість закупівель.	1) <i>Скорочення обсягів і нормування запасів:</i> ➤ Виявлення та скорочення неліквідних запасів. ➤ Оптимізація номенклатури товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ), розробка та реалізація заходів по скороченню запасів до оптимального (нормативного) рівня. ➤ Розробка та впровадження методики розрахунку оптимального обсягу партії, нормативних значень ТМЦ, управління розподілом запасів. 2) <i>Зниження вартості закупок:</i> ➤ Аудит існуючих постачальників (контрактів), оптимізація групи постачальників, пропонування альтернативних джерел і схем закупок, направлених на зниження цін і покращення інших комерційних умов. ➤ Оптимізація логістичних схем, що зменшують витрати на доставку та зберігання ТМЦ
Дебіторська і кредиторська заборгованість	Невигідна відстрочка платежів покупця: вище, ніж середня (краща) по ринку. Невигідна відстрочка платежів постачальникам: нижче, ніж середня (краща) по ринку. Великий обсяг простроченої дебіторської заборгованості, значні обсяги списання заборгованості. Відсутність системи контролю платежів: оплата проводиться раніше строку, рахунки не виставляються вчасно, строки і обсяги дебіторської заборгованості не контролюються	Аналіз ринку, порівняння ситуацій у конкурентів, визначення кращих (типових) умов оплати. Розробка та впровадження ефективних методів контролю платежів: автоматизований облік дебіторської і кредиторської заборгованості, створення форм і механізмів ведення оперативної управлінської звітності. Скорочення простроченої дебіторської заборгованості, зменшення періоду обороту за рахунок альтернативних фінансових інструментів (цесія, факторинг, форфейтинг, облік векселів)
Грошові кошти	Надлишкове резервування грошових коштів на рахунках в наслідок: Неточних прогнозів щодо необхідності у фінансуванні. Відсутності (низької ефективності) механізмів концентрації грошових коштів всередині групи компаній. Низької прозорості системи управління рухом грошових коштів. Неефективне використання вільних грошових ресурсів	Визначення оптимальних лімітів залишків грошових коштів на рахунках, розробка методики та механізмів нормування. Підготовка та введення методик (процедур) оперативного планування і контролю руху грошових ресурсів. Розробка та впровадження сучасних інструментів централізованого управління грошовими ресурсами, ведення переговорів з банками
Організаційні аспекти	Відсутність у фінансових менеджерів можливості суттєво впливати на діяльність функціональних служб у ході оптимізації оборотного капіталу. Відсутність чіткого розподілу обов'язків у рамках системи управління оборотним капіталом.	<i>Розробка та впровадження інструментів наскрізного управління оборотним капіталом і грошовими коштами:</i> ➤ формування оптимальної організаційної структури, з чітким розподілом обов'язків та відповідальності; ➤ створення системи управління звітністю, моніторингу ефективності операцій управління запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю; ➤ визначення ключових показників ефективності і створення системи мотивації підрозділів у рамках завдання управління оборотним капіталом

Джерело: [4].

Оптимізація оборотного капіталу, як правило, знаходиться в компетенції фінансової служби (бухгалтерії). Однак така служба, у більшості випадків, стикається з серйозним супротивом чи не усвідомленням зі сторони підрозділу, який впливає на складові оборотного капіталу (служба закупівель чи логістики, відділи продаж, IT-служба, виробничі відділи). Виникає парадокс: з однієї сторони, фінансова служба відповідальна за оборотний капітал, рівень ліквідності компанії та джерел фінансування, а з іншої — позбавлена можливості серйозно впливати на структури, що розпоряджаються окремими складовими цього самого капіталу. На жаль, типового вирішення такої проблеми немає.

Так, на нашу думку, в великих компаніях є сенс створити особливу службу з такими функціями, а в невеликих — покласти всі ці обов'язки на одну із існуючих структур або навіть окремого працівника-спеціаліста. Таким чином, управління оборотним капіталом може прийняти на себе особисто фінансовий директор, чи

казначейство, фінансовий відділ, планово-економічний та інші.

Набір показників повинен бути необхідним та достатнім для ефективного контролю — тобто повністю і достовірно відображати всю сутність процесів, що відбуваються. Важливо також не перебільшити з системою параметрів, значення яких неможливо ні інтерпретувати, ні оперативно визначити. В загальному вигляді це можуть бути такі показники: період оборотності, структура заборгованості, середній час затримки платежів, вартість обслуговування боргу (табл. 1).

Згідно з Господарським кодексом України підприємства мають право самостійно планувати і здійснювати свою діяльність, тобто можуть самостійно вибирати методи управління своїм оборотним капіталом та здійснювати контроль за його раціональним розміщенням і використанням [1]. У практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств застосовують такі методи управління оборотним капіталом:

Таблиця 2. Показники ефективності використання оборотних коштів підприємств України за 2010–2013 рр.

Показники		2010	2011	2012	2013
Вихідні дані [6], [10]					
1	Обсяг реалізованої продукції, млн грн.	3366228,2	3991239,4	4203169,6	4050215,0
2	Оборотні активи, млн грн.	1749042,8	2162603,9	2961086,7	3069041,5
3	Прибуток до оподаткування, млн грн.	189640,8	255545,9	248035,9	209864,5
Розрахунок показників (розраховано автором на підставі [6], [10])					
4	Тривалість обертання оборотних коштів, дні	187	195	254	273
5	Коефіцієнт обертання оборотних коштів	1,925	1,846	1,419	1,32
6	Коефіцієнт завантаження оборотних коштів	0,52	0,542	0,704	0,758
7	Рентабельність оборотних коштів, %	10,8	11,8	8,4	6,8
8	Абсолютне вивільнення оборотних коштів, млн грн.	-	88814,4	683651	215709,6
9	Відносне вивільнення оборотних коштів, млн грн.	-	338654,6	149302,5	-115901

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики України.

- метод коефіцієнтів;
- нормування;
- метод АВС;
- оптимізація [8, с. 440—445].

Відповідно до коефіцієнтного методу розраховуються показники, які характеризують стан оборотного капіталу (частка запасів, грошових коштів, дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів), стан джерел формування оборотного капіталу (наявність різних джерел фінансування оборотного капіталу: власного, позикового, залученого) та ефективність його використання.

На основі фінансової звітності здійснюється оцінка ефективності використання оборотних коштів за допомогою системи показників:

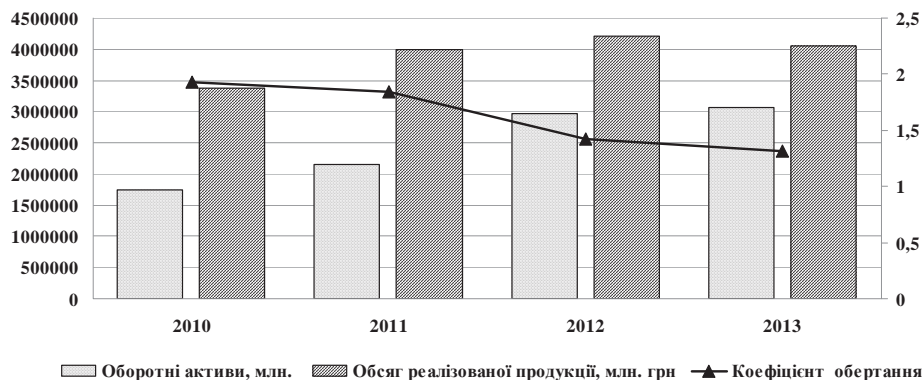
- коефіцієнт обертання оборотних коштів — визначається як відношення обсягу реалізації продукції до середньорічної суми оборотних активів;
- тривалість обертання оборотних коштів (дні) — відношення тривалості планового періоду (360 днів) до коефіцієнта обертання;
- коефіцієнт завантаження оборотних коштів — показник, обернений до коефіцієнта обертання;
- рентабельність оборотних коштів (%) — визначається як відношення прибутку від звичайної діяльності до оборотних активів;
- абсолютне вивільнення оборотних коштів;
- відносне вивільнення оборотних коштів.

Виявляти тенденції, що складаються дає змогу системний аналіз. У наслідок чого можна вчасно змінювати умови для забезпечення розширеного відтворення. З цією метою розраховано показники оборотних коштів підприємств з використанням інформації Державного Комітету Статистики України. Для вихідних даних було обрано три абсолютні показники за 2010—2013 рр: обсяг реалізованої продукції, оборотні активи, прибуток до оподаткування (табл. 2). Та на основі них розраховано шість відносних показників, що характеризують ефективність використання оборотних коштів підприємств України.

Як видно з таблиці 2, протягом останніх чотирьох років відбувається поступове збільшення оборотних активів підприємств України. Проте те саме не можна сказати і за прибуток та обсяг реалізації. Оскільки значення даних показників у перші роки зростало, потім зменшилось.

Аналізуючи відносні показники, можна сказати, що ефективність управління оборотним капіталом знизилась:

- значно зросла тривалість обертання оборотних коштів (від 187 днів до 273 днів), а це значить, що необхідно більше часу для того, щоб грошові кошти, авансовані у сировину та матеріали, повернулися на підприємство у вигляді виручки від реалізації продукції (робіт, послуг);

Рис. 2. Динаміка оборотних активів, обсягу реалізованої продукції та коефіцієнта обертання оборотних коштів підприємств України за 2010–2013 рр.

— погіршився також коефіцієнт оборотності (знизився з 1,925 до 1,32), який характеризує ефективність використання наявного у підприємства оборотного капіталу, незалежно від джерел його залучення, і означає, скільки разів на рік здійснюється повний цикл виробничо-збутової діяльності, який приносить прибуток;

— коефіцієнт завантаження показує, що у 2013 році необхідно 0,758 грн. оборотних коштів для одержання 1 грн. реалізованої продукції, у порівнянні з 2010 роком — 0,52 грн. оборотних коштів для 1 грн. реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на 1 грн. продукції, тим краще вони використовуються;

— зниження ефективності також характеризує поступове зниження рентабельності за останні три роки;

Вивільнення оборотних коштів відбувається у результаті прискорення їх обертання. У зв'язку із збільшенням тривалості одного оберту оборотних активів їх вивільнення скорочується.

Для більш наочного відображення даних побудовано рисунок 2 [6], [10]. Зростання обсягу оборотних активів супроводжується зростанням обсягу реалізації продукції підприємств, та одночасним зниженням коефіцієнту оборотності. Що в котре свідчить про не ефективне використання оборотного капіталу підприємствами України за останні чотири роки. Здійснивши аналіз стану та ефективності використання оборотних активів, можна зробити висновок, що ефективність їх використання з кожним роком зменшується.

Одним із найбільш розповсюджених методів управління оборотним капіталом у теорії та практиці є метод нормування. Він являється єдиним методом, який регулюється на законодавчому рівні.

У 1993 році 19 квітня було прийнято постанову Кабінету Міністрів України і Національного банку України №279 "Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств та організацій та джерела їх покриття". Постанова № 279 втратила чинність [2]. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України разом з Міністерством фінансів України розроблено типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей, згідно з яким розроблення норм і нормативів оборотних коштів проводиться за окремими видами сировини, матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей і витрат за кожним елементом оборотних коштів та загалом по підприємству [3].

Перелік елементів оборотних коштів визначається залежно від специфіки виробництва і реалізації продукції. Проте на кожному конкретному підприємстві склад і структура оборотних активів є різними і залежать від типу виробництва, складу витрат на виробництво продукції, що виготовляється, матеріально-технічного постачання тощо.

Нормування — простий та найточніший метод управління оборотним капіталом, але він трудомісткий. Тому таке нормування, через свій недолік, використовується не на усіх підприємствах або здійснюється не регулярно. Зарубіжний досвід Німеччини, Франції, Японії зазначає необхідність регулярного застосування такого методу управління оборотним капіталом, як нормування.

Методи нормування можуть бути використані лише для управління тією частиною оборотного капіталу

підприємства, яка нормується, тобто для оборотних виробничих фондів, готової продукції на складі, а також відвантаженої продукції, на яку розрахункові документи не здані в банк. Питома вага нормованих оборотних активів у промисловості становить 80%.

Нормування оборотного капіталу промислових підприємств означає визначення потреби в оборотних коштах і залежить від різних факторів: умов постачання товарно-матеріальних цінностей, організації процесу виробництва, умов реалізації готової продукції.

Кожне підприємство повинно мати у своєму розпорядженні певну суму оборотних активів для безперервного процесу виробництва. Процес порівняння обсягу фактичної наявності оборотних активів з нормативом, дає змогу визначити недостачу або надлишок оборотних активів. У сучасних економічних умовах господарювання (кризи, інфляція, спад виробництва) — явище перевищення суми фактичної кількості оборотних активів над нормативним є досить рідкісним.

Метод АВС — метод, згідно з яким всю номенклатуру запасів, використовуваних на виробництві, залежно від їх цінності поділяють на 3 категорії: — група А — запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях (у зарубіжній практиці ці види сировини (матеріалів) займають 50% у загальній структурі витрат на виробництво продукції);

— група В — запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі (частка цієї групи сировини перевищує 25% закупівель);

— група С містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні.

У процесі управління товарно-матеріальними запасами найбільша увага приділяється сировині групи А, меншою мірою — групам В і С.

Оскільки в структурі собівартості продукції найбільшу питому вагу становлять витрати на сировину та матеріали, то вітчизняним підприємствам доцільно проводити АВС-аналіз цього елемента витрат. Крім того, використовуючи метод АВС, промислові підприємства мають можливість шукати резерви зниження собівартості у розрізі окремих центрів затрат, інвестиційних проектів чи видів продукції.

З метою оптимізації запасів на практиці поряд із цим методом використовують метод XYZ, який поділяє сировину (матеріали) на 3 класи залежно від рівномірності їх споживання у виробництві.

Оптимізація оборотного капіталу — це вибір з усіх можливих варіантів прогнозованого обсягу оборотного капіталу найкращого, який сприятиме досягненню максимального ефекту [7, с. 431—435].

Оптимізація структури оборотного капіталу ґрунтується на оптимізації розміру кожного окремого елемента, а саме: запасів, боргів дебітора та грошових коштів, що є на рахунках підприємства і передбачає:

— аналіз і планування співвідношення власних і позичених оборотних активів;

— планування потреби в кредитах і позиках;

— аналіз і планування потреби в окремих частинах оборотного капіталу, що забезпечують матеріальні витрати й оплату праці [9].

У теорії оборотного капіталу використовують моделі оптимізації виробничих запасів і грошових коштів підприємств. Модель Уілсона (в економічній літературі ця модель отримала ще назву моделі економічного обґрунтованого розміру замовлення або основної моделі управління запасами) полягає у мінімізації поточних витрат, тобто у розрахунку оптимального розміру партії постачання запасів.

ВИСНОВКИ

Для покращення ефективності використання та стану оборотних активів фінансовим менеджерам підприємств необхідно усвідомити, що висока оборотність оборотних активів, а не високі ціни на продукцію приносить вагомий дохід у сучасних умовах бізнесу, і приносить прибутки з використаних оборотних активів. Шляхи покращення обсягу та структури оборотних активів полягають у забезпеченні безперервності виробничого процесу, прискоренні обертання оборотних засобів, забезпеченні ліквідності та платоспроможності, підвищення рентабельності оборотних активів, мінімізації ризиків і втрат у процесі їх формування і використання. Також важливим є застосування методів управління оборотним капіталом, зокрема, нормування, коефіцієнтний метод та оптимізація. Саме регулярне управління та постійний контроль дасть позитивні результати та підвищить ефективність.

Отже, для безперервного здійснення статутної діяльності підприємство повинно мати достатній розмір запасів сировини та матеріалів, готової продукції, товарів для торгівлі тощо. Основними шляхами поліпшення показників ефективного використання оборотних активів є економія матеріальних ресурсів, скорочення втрат у виробничому процесі, раціональне розміщення оборотних коштів, запобігання зростанню дебіторської заборгованості.

У результаті дослідження було виявлено, що підвищення ефективності політики управління оборотними активами необхідне для оптимізації задоволення потреб у придбанні різних елементів оборотних активів, забезпечення відповідності їх обсягів обсягам фінансово-господарської діяльності, максимізації прибутку (рентабельності оборотних активів) і мінімізації витрат при допустимому рівні ризику. Раціональне й ефективне використання оборотних активів сприяє збільшенню фінансової стійкості підприємства та його платоспроможності, що у свою чергу дозволить суб'єктам господарювання бути конкурентоспроможними як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 18—22.
2. Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств та організацій та джерела їх покриття // Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 19.04.1993 р. — 1993. — № 279.
3. Типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей від 31.05.1993 № 17-60/29, 07-102.

4. Бондаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бондаренко // Інвестиції. — 2008. — № 4. — С. 40—44.

5. Діяльність суб'єктів господарювання: Статистичний збірник / Державна служба статистики України / [За ред. М. С. Кузнєцова]. — К., 2013. — 474 с.

6. Душило А.А. Оптимізація структури оборотного капіталу підприємства / А.А. Душило // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. — 2006. — № 4. — С. 431—435.

7. Чубка О.М., Рудницька О.М. Оцінка методів управління оборотним капіталом промислових підприємств / О.М. Чубка, О.М. Рудницька // Національний університет "Львівська політехніка". — 2009. — С. 440—445.

8. Фесюк І.В. Методичні засади планування потреби в оборотному капіталі підприємства у ринкових умовах // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. — 2005. — № 13.

9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Скорочкин А. Как управлять оборотным капиталом [Електронний ресурс] / Андрей Скорочкин // KPMG. — 2010. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.kpmg.com/RU/ru/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Articles/Documents/How-to-manage-working-capital.pdf>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Commercial code of Ukraine from 16.01.2003, Vidomosti Verkhovnoi Rady, vol. 18—22.
  2. Cabinet of Ministers of Ukraine and the National Bank of Ukraine (1993), "About ratios stocks inventory of state enterprises and organizations and sources of their coverage", vol. 279.
  3. A typical procedure for determining norms stocks inventory from 31.05.1993, vol. 17-60/29, 07—102.
  4. Bondarenko, O.S. (2008), "Methodological foundations of current assets of enterprises", Investytsii, vol. 4, pp. 40—44.
  5. Kuznietsova, M. S. (2013), "Activities entities: Statistics", Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 474 p.
  6. Dushylo, A.A. (2006), "Optimization of working capital of the company", Derzhava ta rehiony. Ser.: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, vol. 4, pp. 431—435.
  7. Chubka, O.M. and Rudnyts'ka, O.M. (2009), "Assessment methods working capital management of industrial enterprises", Natsional'nyj universytet "L'vivs'ka politekhnik", pp. 440—445.
  8. Fesiuk, I.V. (2005), "Methodological principles of planning working capital requirements of enterprise in market conditions", Ekonomika i rynek: oblik, analiz, kontrol', vol. 13.
  9. The official site of State Statistics Service of Ukraine available at: [<http://vuv.ukrstat.gov.ua>].
  10. Skorochkyn, A. (2010), "How to manage working capital", KPMG.[Online], available at: <https://www.kpmg.com/RU/ru/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Articles/Documents/How-to-manage-working-capital.pdf>
- Стаття надійшла до редакції 23.12.2014 р.*